

Від боїв до бюлетенів

Чи можна провести вибори в Україні і який вплив на них матиме Дональд Трамп?

За останні кілька тижнів після гучних і часом обурливих заяв американського президента Дональда Трампа головний фокус усіх розмов про Україну поступово змістився із питань захисту країни від агресивної війни Росії до політичної боротьби і вимог проведення виборів посеред воєнного стану.

Навіть якщо опустити той момент, що оголошення виборів в інших країнах в повноваження глави Білого дому не входить, слід розуміти, що будь-яка виборча кампанія складається з двох взаємопов'язаних складових: ідеологічного наповнення та інфраструктури голосування.

Станом на кінець лютого 2025 року складно зрозуміти, із якою складовою виборів в Україні більші проблеми. В політичному плані Україні надзвичайно складно, якщо взагалі можливо, перейти від кількарічної гарячої війни до партійної конкуренції. А спроба державної машини переключитись із роботи для фронту на організацію виборчого процесу може бути завданням ще складнішим.

*Ідеологічна рамка
майбутніх виборів
залежить передусім від
формату і результату
завершення війни*

Ідеологічна рамка майбутніх виборів залежить передусім від формату і результату завершення війни. Та спрогнозувати точно, який же підсумок буде мати війна, сьогодні не здатен ніхто ні в Україні, ні поза її межами.

Українська влада до останнього шукала нові механізми співпраці з адміністрацією Дональда Трампа. Перша розмова за участі Еманюеля Макрона, Володимира Зеленського й Дональда Трампа на відкритті паризького Нотр-Дама давала надію, що американський президент готовий слухати українську і європейську позицію.

Але одразу після інавгурації він почав втілювати свій варіант

«закінчення війни за 24 години»: відновлення стосунків з Росією і Володимиром Путіним, примус України до визнання російських вимог, вимога виборів та неоднозначна угода про українські корисні копалини. Відповідно, у політичних штабах українських партій запанував хаос і невизначеність, бо навіть вчорашні вороги Зеленського не розуміють, як можна з ним конкурувати в умовах такої геополітичної турбулентності.

На початок лютого можна було виділити кілька важливих соціологічних трендів.

Перший – стабільне зниження президентського рейтингу Зеленського, хоча довіра до нього як до особистості залишається високою. Звісно, брутальні слова Трампа про 4 відсотки підтримки президента України – це повна нісенітниця, підтримка Зеленського тримається в діапазоні 50-60 відсотків. А президентський рейтинг – в районі 20 відсотків.

Друга тенденція – поява головного конкурента для чинного президента. Ним став Валерій Залужний, колишній головком Збройних Сил України і нині посол в Лондоні. Після відставки у лютому 2024 року Залужний здобув перше місце в опитуваннях, і його показники залишаються недосяжно високими.

Варто зауважити, що запит виборців на військового лідера може бути задоволений не тільки Залужним. Інші військові також мають шанси поборотись за друге місце в опитуваннях. Серед лідерів згадуються керівник військової розвідки Кирило Буданов та командир однієї із найефективніших у ЗСУ Третьої штурмової бригади Андрій Білецький. Не виключено, що несподівано можуть з'явитись й інші відомі військові діячі.

*Президентське
протистояння,
ймовірно,
відбудуватиметься між
Зеленським і «новим
обличчям»,
найімовірніше, з
військового середовища*

Президентське протистояння, ймовірно, відбудуватиметься між Зеленським і «новим обличчям», найімовірніше, з військового середовища. Політтехнологи Зеленського бояться відкритого протистояння з новими кандидатами. Для них вигідніше було б протягнути у другий тур когось «старого». Медійно-силова кампанія, відкриття кримінальних справ, накладання санкцій на колишнього президента Петра Порошенка деякі аналітики пов'язують саме із таким сценарієм.

Але відкриті нападки президента США на Зеленського і безцеремонний тиск в питанні виборів можуть повністю трансформувати всі політичні розклади, які видавались очевидними ще кілька днів тому.

Ще більш непрогнозованою є ситуація з інфраструктурою голосування. Невідомо навіть, хто і де з українців зможе проголосувати.

На початку повномасштабного вторгнення Центральна виборча комісія закрила доступ до реєстру виборців. За три роки війни загинули десятки тисяч людей, мільйони виїхали з країни та стали внутрішньо переміщеними особами, тому для проведення будь-яких виборів дані цього реєстру слід оновити. А щоб зібрати нові дані, потрібні величезні ресурси і час.

Лише один із 16 українців за кордоном стоїть на консульському обліку. Доступ до решти 15-ти у держави фактично відсутній. А без цього забезпечити їхнє голосування просто неможливо. Крім того, партіям і кандидатам складно проводити агітацію серед емігрантів, бо в більшості країн ЄС заборонена чи обмежена політична діяльність іноземних партій. Ще гірше з доступом до мільйона мобілізованих військових, яким законом прямо заборонено брати участь у політичному житті.

*Окреме питання – де
голосувати, і воно
залишається відкритим*

Окреме питання – де голосувати, і воно залишається відкритим. Виборча дільниця – це захищений простір, який має забезпечити таємність і безпеку голосування, а також чесний і прозорий підрахунок голосів і зберігання документації. У прифронтових областях, а це третина країни, російськими снарядами, дронами і ракетами знищені місця, де зазвичай функціонували виборчі дільниці: школи, дитячі садки, лікарні, заводи тощо. Нових приміщень ніхто за короткий час кампанії не збудує.

Очевидно, що в умовах такої глобальної трансформації структури населення слід шукати якісь нові форми голосування. Зокрема, можна розглянути сценарії про віддалене або завчасне голосування, проте на сьогодні у Конституції України та Виборчому кодексі немає положень про такі варіанти.

Продовження часу голосування, наприклад, на тиждень дозволить

залучити більше людей і частково нівелювати такі безпекові ризики, як повітряні тривоги. Але цей варіант кратно збільшує розмір витрат, які понесе країна на організацію виборів.

А як організувати голосування мільйонів українців за кордоном? Україна має близько 120 посольств і консульств, велика частина із них поза межами Європи. Пропустити мільйони виборців за один день через посольства буде просто фізично нереально.

Звичайно, можна послатися на висновки Євросуду з прав людини та «Венеційської комісії», в яких зазначено, що країна може, але не мусить забезпечувати своїм експатам можливість голосувати за кордоном. Однак чи буде це справедливо в умовах, коли фактично кожен п'ятий виборець мусив тікати з країни. Україна на всіх попередніх виборах гарантувала можливість голосування за кордоном.

Зараз є кілька шляхів, як вийти з цієї ситуації. Перший – збільшити кількість дільниць для голосування паперовими бюлетенями. Це найпростіший варіант, бо не треба вносити зміни до законів. Але для відкриття нових точок голосування потрібна велика кількість додаткових грошей, каналів логістики і навченого персоналу.

Інший спосіб – завчасне голосування поштою. Цей варіант дешевший, але має низку недоліків і загроз. Для такого голосування потрібно вносити зміни до законодавства і передбачити тривалий проміжок часу до дня виборів для надсилання бюлетенів. Довіра до поштової служби також є вразливим місцем, оскільки сумніви можуть делегітимізувати процес голосування.

Найперспективніший в плані швидкості й ціни варіант – дистанційне голосування в інтернеті. Але жодна країна в світі не проводила таких масштабних онлайн-голосувань, які треба буде провести Україні. Відповідного програмного забезпечення, яке можна було б у когось купити, просто не існує. Ба більше, ризики інтернет-голосування дуже масштабні. Передусім йдеться про кіберзагрози та можливі порушення анонімності й таємності голосування.

Отже, питання виборів в післявоєнній Україні рано чи пізно виникне і його треба буде вирішувати, але воно не видається таким, яке можна вирішити швидко.

Роман Романюк

Роман Романюк (Roman Romaniuk) – журналіст, політичний оглядач
«Української правди».

